

velskrevet, tankevækkende og i det hele taget et godt stykke håndværk.

Henrik Fode

Holger Munchaus Petersen: *Planmæssig ankomst. Danske dampskibe indtil 1870 I* (Fiskeri- og Søfartsmuseet. Saltvandsakvariet, Esbjerg 1983). 168 s.

Titlen er særdeles velvalgt til denne første bog om de ældste danske dampskibe, for i modsætning til sejlskibene kunne dampskibene nemlig som noget helt nyt sejle efter en fartplan, der almindeligvis kunne overholdes.

Forfatteren, søfartshistoriker og leder af Toldmuseet, har gennem adskillige år indsamlet stof og materiale om dansk skibsfart. Efterhånden gik undersøgelseerne i retning af dampskibenes pionertid, og til sidst var der materiale til denne bog, der dækker årene fra »Caledonia«s ankomst til København i 1816 til 1870. Der skete meget i disse år; allerede midt i århundredet forbandt et tæt net af dampskibsruiter således ikke blot landets forskellige dele, men også Danmark med udlandet. Der var hermed skabt grundlag for et helt nyt økonomisk samkvem, lande og landsdele imellem. Det var i virkeligheden noget uhyre afgørende, der fandt sted i disse år, før jernbanenettet blev til. Dampskibet fik afgørende betydning for de hastige ændringer, samfundet undergik. Hele dette komplicerede mønster, der fulgte i kølvandet på dampskibet, har desværre endnu ikke fået den systematisk analyserende beskrivelse, som det burde have, da dampskibet netop kom til at spille en betydningsfuld rolle økonomisk, socialt, kulturelt, teknologisk såvel som militært.

Det er ikke sådanne elementer, der optager forfatteren, men dampskibene selv, og det er på det nærmeste skibe-

nes personlighed, forfatteren søger at biografere: Hvor store var de? Hvad kostede de, hvor blev de bygget, hvilket udstyr, senere skæbne og meget mere får derfor sin plads i fremstillingen. Teksten suppleres naturligvis af adskillige billeder, og her er der ikke mindst gjort en kæmpeindsats ved at finde nye og hidtil upåagtede illustrationer: malerier, stregtegninger, akvareller og fotos foruden reklamemateriale, alt har fået en fornem opsætning og vellykket beskæring.

Bogen er kronologisk-tematisk disponeret og slutes af med en beskrivelse af dampskibsruitenettet, sådan som det havde udviklet sig frem mod 1870. Alt det fremgår klart af indholdsfortegnelsen, men desværre næppe helt af selve bogen, da der er valgt et layout og en typografi, der på det nærmeste gør det umuligt at se, hvornår et afsnit hører op, og et nyt begynder. Forklaringen på dette noget uheldige forhold skal sikkert ses i lyset af det prisværdige i, at forfatteren har ønsket et meget læsevenligt skriftbillede til brødteksten, men altså ikke vovet at tage konsekvensen af et sådant valg: store overskriftstyper, der måske kunne virke for voldsomme til den ret smalle bogblok.

Disse bemærkninger kan dog ikke skjule, at det er en morsom og interessant bog om et vægtigt emne, forfatteren har lagt frem for det søfartsinteresserede publikum, og vi er derfor mange, der ser hen til de kommende to bind.

Henrik Fode

Helene Dideriksen's dagbog og breve 1875-1891 ved Bodil K. Hansen under medvirken af Eva Auken og Aa. H. Kamp. (Landbohistorisk Selskab, 1984). 320 s.

Bogen er den seneste i en række af